

ANALIZA FENOMENULUI VIOLENȚEI ÎN SOCIETATEA ROMÂNEASCĂ (1990-2002)

ETIOLOGIE ȘI DINAMICĂ

- Studiul a fost elaborat de un grup de cercetători ai Institutului Național de Criminologie, în 2003: Dr. Aurora Liiceanu (cordonator); Dr. Aurora Liiceanu, Dr. Doina Săucan (redactori), Drd. Mihai Ioan Micle, Mihaela Istrate, Octavian Rujoiu și Alina Bărbulescu (colaboratori).

Societatea românească a suferit în 1990 transformări politice, sociale și economice care au avut consecințe vizibile, chiar dramatice în unele dimensiuni și realități sociale. Transformările la nivel macrosocial au influențat și determinat modificări diferite atât la nivelul grupurilor sociale, cât și la nivelul destinilor individuale.

Democratizarea societății, ca proces, se produce lent și dificil, iar participarea oamenilor la schimbarea socială se dovedește a fi o atitudine cu carențe în componenta sa comportamentală. Fenomene negative au dezvoltat amplificări, diversități în expresia lor cotidiană și au antrenat disfuncționalități și diminuări ale autorității, atât în spațiul public- instituții, organizații, cât și în cel privat- familii, cupluri, relații interpersonale.

Societatea civilă, definită și funcționând confuz, ca și țesutul social vătămat se construiește cu dificultăți. Structurile guvernamentale învață să colaboreze cu cele neguvernamentale, parteneriate instituționale se creează în efortul de a mări stabilitatea socială și de a micșora costurile sociale și psihologice ale tranziției. În pofida eforturilor colective, unele fenomene sociale negative, cum este criminalitatea, sunt îngrijorătoare, căpătînd forme noi, de o largă diversitate, neîntîlnite înainte de 1990, unele generate de chiar realitățile sociale proprii economiei de piață.

Violența este un fenomen care poate fi abordat și interpretat în mai multe feluri, folosind o diversitate de abordări teoretice, din perspective disciplinare diferite, adesea întrepătrunse, sau profane, ale simțului comun.

În acest raport vom contura o imagine globală a violenței, încercând să punem în evidență evoluția acestui fenomen social pe o perioadă – 1990-2002 – și să aproximăm tendințele pe care el le exprimă din analiza datelor de care dispunem în prezent.

Fenomenul violenței este privit în contextul utilizării unor indici generali ai criminalității, analizând mai ales violența împotriva persoanei și formele ei diferite de manifestare, acțiuni directe¹, infracțiuni care aduc atingere unor relații privind conviețuirea socială. Interesul nostru s-a îndreptat asupra acelor tipuri de infracțiuni care exprimă degradarea relațiilor interpersonale, creșterea gradului de conflictualitate, având consecințe majore asupra climatului social și asupra asigurării liniștii și ordinii publice și a securității individului. În acest fel datele prezentate mai jos furnizează o imagine de ansamblu a fenomenului violenței în societatea românească, conturând în același timp specificități ale acestui fenomen în context sud-est european.

Drept principale surse ale raportului au fost:

- Crime Victim Survey (ICVS-1996/ 1997 și 2000/2002)²;
- Chestionar Național privind Violența în România (1996-2001);
- The Root Causes of Violence in South- Eastern Europe³;

¹ Acțiunile directe se referă, conform statisticilor judiciare, la infracțiunile mai puțin grave – amenințare, lovire, insultă, calomnie etc. – pentru care plângerea persoanei vătămate se adresa comisiei de judecată, în vederea realizării de împăciuire. Prin Legea nr.104 din 2 octombrie 1992, comisiile de judecată s-au desființat, partea vătămată urmînd a se adresa direct judecătorei competente. În acest fel, plîngerile capătă aspect penal. Totuși, este evidentă amestecarea unor forme de manifestare a violenței: loviturile reprezintă forme de violență fizică, în timp ce insulta, calomnia, amenințarea sunt forme de violență verbală. Este adevărat că adesea ele se combină, dar există situații în care violența verbală nu are componentă fizică. Acest lucru este o limită a tipologiei folosite pentru a diferenția formele de violență contra persoanei.

² Date prezentate în raportul elaborate de Gorazd Mesko, vezi op.cit.5.

³ Raport elaborat de Gorazd Mesko, corespondent național pentru Republica Slovenia la Consiliul Europei (COE). Raportul conține o secțiune teoretică, bazată pe sumarele capitolelor din Siegel L. J. (*Criminology – Theories, Patterns and Typologies* Wadsworth, Thomas Learning, 2001), conține 20 de referințe bibliografice și datele din rapoartele naționale privind violența (pregătite pentru COE, 2003) ale Bulgariei, Croației Greciei, exIugoslavia- Macedoniei , Romîniei, Serbiei, Muntenegru, Sloveniei. Acestea împreună cu Albania, Moldova și Turcia sunt considerate ca formînd Europa de Sud – Est, conform definiției date de Grizold, A (2003), *Security and Cooperation in Southeastern Europe*, Fdv; Ljubljana, citat de Gorazd Mesko.

- Anuar Statistic, Institutul Național de Statistică, București (1988-2001)⁴;
- Tendințe sociale. Tranziția, comportamentul deviant și sistemul judiciar.
- Institutul Național de Statistică și UNICEF (2001, 2002);
- Statistici ale Ministerului de Justiție (1998-2002);
- Statistici ale Inspectoratului General al Poliției (1996-2001);
- Anuarul Statistic. Direcția Generală a Penitenciarelor (1990-2002);
- Raport Național al Dezvoltării Umane- România, PNUD (2000);
- Rapoarte elaborate de Organizații neguvernamentale care prin specificul activității lor se confruntă cu problematica violenței⁵;
- Eurobarometru (1997, 2002);
- Lucrări academice, menționate în referințele bibliografice.

Unele date statistice au furnizat informații de ordin general, altele rafinări ale tipologiilor prezentate. De asemenea, datele statistice din sursele de mai sus au fost confruntate pentru a obține un indice superior de certitudine.

Din analizele bazate pe datele statistice și documentare, au rezultat următoarele concluzii în ceea ce privește fenomenul violenței în societatea românească și evoluția acestuia pe perioada menționată mai sus:

- Pe fondul transformărilor de ordin social, politic, economic, cultural și al mentalităților, tranziția a generat probleme sociale noi, mai ales legate de anomie și disfuncții sociale și ale comportamentelor individuale.

⁴Date parțiale pentru 1988-1989, date statistice pentru 1990-2003. Capitolele de interes sunt: Populație și fenomene demografice, Condiții de viață ale populației din România, Educație, Stare socială, Tendințe sociale, Fenomene de instabilitate socială, Fenomene cercetate de Poliție, Justiție și starea infracțională.

⁵ *National Study on the Situation of Street Children*. 1998-1999. UNICEF și Salvați Copiii; *National Study on Child Neglect and Abuse in Residential Care Institutions*. 1999. UNICEF, 2000; *National Study on Sexual Abuse and Exploitation in Children*, ANPCA și Save the Children, UNICEF, 1996; *National Study on Social Integration of the Street and Institutionalized Children*. 2001, ECOSOC, Save the Children, UNICEF, 2002; *Maltreated Child. Evaluation, Prevention and Interventions*. FICF, 2001; *Report on Domestic Violence in Romania*. Minnesota Advocates for Human Rights, February 1995; *National Report on Women Status in Romania (1980-1994)*; *National Survey on Public Opinion on the Child in Difficulty*. IMAS, 2000; *National Program of Prevention and Assistance of Trafficking in Persons*, IOM-Bucharest, 2000.

- Modificarea modului de formare și redistribuire a veniturilor, polarizarea socială, extinderea fenomenului sărăciei, nesiguranța locului de muncă, lipsa de perspective sunt numai câțiva dintre factorii care au afectat coeziunea socială și au determinat amplificarea fenomenelor antisociale prin sporirea criminalității, cu o recrudescență crescândă după 1990, la nivelul tuturor categoriilor de infracțiuni și persoane.
- Formele de devianță și delincvență criminală manifestate în societate s-au caracterizat prin tipuri de infracțiuni noi, prin forme organizate, specializate și profesionalizate.
- Infracțiunile cu violență contra persoanei înregistrează global creșteri semnificative care oferă motive serioase îngrijorare - tâlhăria, vătămarea corporală, omorul și tentativa de omor – fapt care necesită o monitorizare atentă a fenomenului violenței în sensul politicilor de prevenire și ameliorare a situației și de asistență a victimelor.
- Structura criminalității, în funcție de caracteristicile persoanelor condamnate evidențiază câteva aspecte îngrijorătoare: majoritatea delictelor sunt comise de cei fără ocupație, urmînd cei cu antecedente penale. Acest lucru pune în evidență costurile sociale ale tranziției (nivelul șomajului) și lipsa unei politici penale coerente împotriva recidivismului.
- Criminalitatea s-a amplificat pe fondul unor condiții favorizante din cauza disfuncționalităților apărute în sistemul normativ și instituțional.
- Stabilitatea socială și cea politică au traversat și ele o perioadă de criză.
- Imperfecțiunile legislației românești, aflată cu mult în urma evoluției fenomenului criminalității, a condus la împiedicarea amplificării

comportamentelor antisociale. De aceea, perfecționarea sistemului juridic.

- Trebuie să fie promovată continuu pentru asigurarea sentimentului de siguranță civică, de ordine și liniște publică și de stabilitate socială.
- Un factor extrem de îngrijorător pentru criminalitatea privită global îl reprezintă vârsta infractorilor, evidențiindu-se categoria 14 -18 ani, segment social vulnerabil, unde interferează cel mai acut factorii exogeni și cei endogeni ai criminalității (în anul 2002, autorii minori de infracțiuni reprezentau 6.78% din totalul populației carcerale).
- Semnele de îngrijorare privind violența contra persoanei se referă în principal la prevalența spațiului privat ca generator de violență, la antrenarea minorilor - individual, în grup sau afiliați la grupuri de infractori majori – în acte antisociale și la frecvența mare a comportamentelor care afectează ordinea publică și conviețuirea socială.